

UVOD U PROBLEMATIKU

Medicina u sociologiji - sociologija u medicini

Mi ne odbacujemo i ne osuđujemo medicinu, poput Ivana Illicha ReneDubosa i drugih, ili predstavnika netehnološke medicine, ne zalažemo se za suvremene pokrete alternativne medicine ili tzv. medicine po shemi »sam svoj majstor«. Dapače, mi molimo i zahtijevamo pomoć medicine u formiranju jednog novog zajedništva, ljubavi i razumijevanja među ljudima. Smatramo da se sociološka teorija treba nadahnuti medicinskom djelatnošću i medicinskim dostignućima, kako bi postala interdisciplinarna. Medicina nam je pomogla da bolje i točnije shvatimo ljudsku prirodu. Medicina bitno pridonosi našem boljem poznavanju nas samih kao i drugih ljudi. Nakon što smo ljude shvatili, bolje razumijeli, možemo im oprostiti i pridonjeti boljem razumijevanju među ljudima, a time i boljem zajedništvu.

Sociologija i sociološka teorija tek se od 1951. godine, godine kada izlazi djelo Talcotta Parsonsa »The Social System« inspirira medicinom. Zahtjevi za ulaskom, prožimanjem medicine i sociologije javljaju se prije nego što će se formirati sociologija kao posebna znanost. Evo bitnih datuma za novu inspiraciju sociologije.

1784. godine Johan Peter Frank piše djelo »Sistem potpune medicinske policije«, naglašava da je država odgovorna za zdravlje i u tom smislu djeluje medicinska policija. Započinje formiranje socijalne medicine.

1789. godine francuska revolucija stavlja državi u zadatak da odgovara za zdravlje. Tim datumom zdravlje postaje javni problem.

1830. Jules Guerin iznosi teoriju o socijalnoj etiologiji bolesti. Socijalna medicina je formirana.

1842. Edwin Chadwick iznosi tezu da se zdravlje ne može uspostaviti bez eliminacije siromaštva i uspostave socijalne države. Započinju radovi na sanitaciji okoline.

1848. Rudolf Virchow proglašava medicinu društvenom znanost, iako je ona po najprije primijenjena prirodna znanost. Ako su medicinski problemi političke prirode liječnik se mora baviti i politikom. Treba provesti paralelnu reformu medicine i društva.

1893. Emile Durkheim u djelu »O društvenoj podjeli rada« navodi da čitavo društvo može doći u stanje anomije, stanje bolesti u kojemu veći dio društva odbacuje ciljeve i vrednote tog društva kao i metode dolaska do ciljeva. Pojam anomije prelazi i u medicinu kao i druge znanosti. Društveni odnosi mogu biti bolesni. Kategorija »bolest« prelazi u sociologiju.

1893. Otkriće kategorije nesvjesno/podsvjesno.

1893. Sigmund Freud: *Quelques considérations pour une étude comparative des paralytiques organiques et hystériques*.

1894. Pierre Janet: *État mental des hystériques*.

1895. Joseph Breuer – Sigmund Freud: *Studien über Hysterie*.

1886/1893. Pierre Janet: »Lucie«, »Marie«, »Marcelle«, »Mme D«, »Achilles«.

Otkrića S. Freuda imaju revolucionarni značaj za društvo i društvene odnose, a posebno za sociologiju i sociologiju medicine. Otkrićem kategorije nesvjesno/podsvjesno čovjek prestaje biti samo racionalno biće, već i iracionalno biće. Nestaje mit o slobodnoj volji.

Rađanje znanstvene psihijatrije. Psihijatrijski pacijent postaje osoba dostojna znanstvenog digniteta i tretmana. Grijech i krivica tretiraju se kao somatsko-psihička stanja, i postaju predmetom psihijatrije. Grijech i krivica postaju imanentne kategorije ovog svijeta. Bolest organska ili psihička je područje gdje se manifestira grijech i krivica.

1894. godine E. Durkheim objavljuje djelo »Pravila sociološke metode«. U tom djelu po prvi put bit će formulirana pravila za razlikovanje normalnih od patoloških pojava. Ta će pravila biti uzor i medicini.

1897. godine E. Durkheim objavljuje svoje glasovito djelo »O samoubojstvu«, gdje pokušava objasniti jednu gotovo epidemijsku pojavu, samoubojstvo i njegove razloge. Nalazi pritom isključivo razloge socijalne prirode.

1911. godine Alfred Grotjan objavljuje studije o socijalnoj patologiji i socijalnoj higijeni. Za objašnjenje patologije nužna je i sociološka analiza.

1929/30. godina je izlaska djela Sigmunda Freuda »Nelagoda u kulturi«. U tom djelu S. Freud postavit će zahtjev za pisanjem povijesti patologije civiliziranih društava. Čitavom društvu može nedostajati spoznaja da je bolesno. Istovremeno Freud će izvorima ljudske patnje i bolesti posvetiti veliku pažnju.

1920.-1958. Andrija Štampar zalaže se za narodno zdravlje i liječnika koji je narodni učitelj. Liječnik mora tražiti pacijente a ne pacijenti liječnika. Zdravlje je blagostanje koje treba pružiti svima.

1951. Pojava djela Talcotta Parsonsa *The Social System* i prva nemedicinska definicija bolesti, socijalne uloge pacijenta, bitnih osobina medicinske profesije.

1955. Erich Fromm se pojavljuje s djelom »Zdravo društvo« ispunjujući zahtjev S. Freuda da se napiše povijest patologije civiliziranih društava. Čitavom društvu može nedostajati mentalno zdravlje, a da ono toga ne mora biti svjesno. Sama struktura društva može reproducirati bolest i lijekove protiv te bolesti.

Poslije T. Parsonsa, R. Mertona javit će se mnogi sociolozi, ekonomisti, psiholozi koji će za predmet svog istraživanja imati bolest. Formirat će se sociologija medicine kao školski, katedarski predmet s ciljem da bude primjenjiva.

Medicina u cjelini prožima naš život od prenatalnog pa do terminalnog stanja. Polako ali sigurno formira se jedan medicinski stil života. Medicina ulazi u kulturu življenja i tu je najvidljivije prožimanje kulture znanstvenim elementima.

Nešto je drukčiji proces na planu psihijatrije. Tek ulaskom sociologije u psihijatriju došlo je do promjena u shvaćanju psihijatrijskih bolesnika, a time i do napretka u psihijatriji. Kritička psihijatrija ili antipsihijatrija kako je neki nazivaju, polazi od teze da nema duševnih bolesnika, postoje bolesna društva. Duševno su bolesne one osobe koje ne prihvaćaju norme suvremene kulture, to su osobe koje pružaju otpor. Tek ulaskom sociologije u psihijatriju došlo je do promjene stava prema duševnim bolesnicima. Nisu problem duševni bolesnici ili broj duševnih bolesnika, problem je naša tolerancija duševnih bolesti. I fizički i psihički bolesnici zahtijevaju neki oblik društvene kontrole i prevencije, ali se u poimanju te kontrole ne bismo smjeli povinovati duhu vremena, već moramo misliti na mogući strukturalni defekt kulture i civilizacije u kojoj živimo. Društveno i duševno poremećenu osobu trebamo shvatiti kao znak, kao opomenu, kao simbol opće društvene poremećenosti. Postavlja se pitanje može li društvo kontrolirati svoje nesvjesno? Nije li to samo želja za kontrolom transcendentnog koje ima vlastitu dinamiku nepodložnu ljudskoj kontroli?

U Jugoslaviji medicinska je sociologija jedna od najmlađih socioloških disciplina kojom se u punom radnom vremenu ne bavi više od tridesetak stručnjaka uglavnom zaposlenih na medicinskim i sličnim fakultetima. Kao što je u jednom od nedavnih brojeva »Revije« 1989/2 bilo rečeno (S.Letica i G. Cerjan Letica str. 115) »to je pretežno akademska, deskriptivna i receptivna, a ne analitička i istraživački i publicistički kreativna disciplina«. To što vrijedi za medicinsku sociologiju u još većoj mjeri je istinito za sociologiju sestrinstva, za koju bi se jedva smjelo tvrditi da postoji i na koji osim na formalan način. Radovi što se ovdje pojavljuju neka su vrsta pionirskog pokušaja da stvari i u tom području krenu s mrtve točke i većina ih je izrađena u okviru projektnog zadatka «Nova uloga i karakter sestrinstva u promijenjenim uvjetima«, što ga financira SIZ znatnosti Hrvatske. (1.08.01.01.19) Cjelokupni je posao na projektu bio podijeljen u četiri dionice. Prva se odnosila na povijesnu dimenziju sestrinstva i osnovne tokove njegova razvoja u svijetu i kod nas. Druga je podrazumijevala empirijsko istraživanje aktualnog stanja sestrinstva u našoj republici na reprezentativnom uzorku. Treća se odnosila na proučavanje odgoja i obrazovanja sestara na srednjem i višem nivou, a četvrtom se ispitivao (također empirijski) rad sestara i liječnika u situacijama umiranja.

Budući da se dosad napisani radovi mogu smatrati cjelinom sa značajnim stupnjem koherencije to se pojavljuju u ovom broju »Revije« i nude na uvid stručnoj i ostaloj javnosti.

DRAGUTIN NOVAKOVIĆ